

Ernst Reuter

Prof. Ernst Reuter, 29 Temmuz 1889'da, Apenrade kentinde doğmuştur. E. Reuter, 1907-1912 tarihleri arasında Marburg, Münster ve Münih Üniversitelerinde tarih, coğrafya, ulusal ekonomi ve Alman Edebiyat eğitimi almıştır ve 1912'de Marburg'da devlet sınavını başarıyla geçmiştir. E. Reuter'in siyasetle ilgilenmiş ve 1912'de Sosyal Demokrat Partiye üye olarak, savaşa karşı "Yeni Vatan" derneğini kurmuştur. 1915'te I. Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi'nde yaralanarak 1918'e kadar Rusların eline esir düşmüştür. 1918-1921 yılları arasında Alman Komünist Partisinde aktif rol alarak partinin genel sekreterlik ve Berlin Parti Sekreterliğini yapmıştır. Daha sonra Alman Sosyalist Partisine girmiş ve 1923'te yeniden Sosyal Demokrat Partiye dönmüştür. E. Reuter'in siyasi kariyeri yalnızca ulusal politikayla sınırlı kalmayarak; yerel politikada da önemli roller üstlenmiştir. E. Reuter, 1925-1931 yılları arasında Berlin Belediye Meclisi Üyeliği ile aynı zamanda Berlin Ulaşım ve Altyapı Dairesinin Başkanlığını yaparak, Berlin Ulaşım Şirketi BVG'nin kurulmasını da rol oynamıştır. 1931-1933 yılları arasında Magdeburg Belediye Başkanlığı yaptı ve Alman Meclisine üye seçilmiştir.

Adolf Hitler Almanya'da iktidarı 1933'te ele alınca ilk olarak Nazi Kamu Personeli Yasasını çıkartarak kendisine muhalif ve Yahudi kökenli görevlileri devlet kadrolarından çıkarmaya başlamıştır. Bu çerçevede E. Reuter, ırki sebeplerle değil, Almanya'da Hitler rejimine sıkı muhalif olduğu için görevinden el çektirilmiştir. Hitler'e muhalefeti nedeniyle, 1933-1934 yıllarında iki kez toplama kampında kalmış ve 1934'te Lichtenberg Toplama Kampından serbest bırakılmıştır. Kamptan çıktıktan sonra İngiltere'ye gitmiş, ancak politik kimliğinden dolayı İngiltere'de iş bulamamıştır. 1934'te Türkiye'ye sığınan Fritz Baade ve yine bir sığınmacı olan Max von der Porten'in tavsiyeleri ve aracılığı ile 4 Haziran 1935'te Türkiye'ye gelerek, Ekonomi ve Ulaştırma Bakanlığında danışman olarak göreve başlamıştır. E. Reuter, bu arada Siyasal Bilgiler Okulundaki görevine 1938'de başlamış ve Almanya'ya döndüğü 1946'a kadar görevine burada devam ettirmiştir.

E. Reuter, aldığı eğitim ve öğretim sayesinde dil öğrenme konusunda önemli tecrübeler kazanmıştır. Mesela I. Dünya Savaşı yıllarında, savaş esiriyken Rusçayı da hemen öğrenmiş ve ayrıca İngilizce ile Yunanca dillerine de hâkim olmuştur. Dil konusundaki birikimleri sayesinde sığınmacı olduğu Türkiye'de kısa sürede Türkçeyi öğrenmesine etki etmiştir. Diğer pek çok sığınmacı profesörün aksine, eserlerini Türkçe yazarak üniversitede derslerini Türkçe vermiştir. Hatta E. Reuter'in Türkçeyi çok iyi öğrenmesi sayesinde, Türkiye'de yepyeni bir alan olan şehircilik ve yerel yönetimler konularında Türkçe terminolojik kelimeler de üretmiştir. E. Reuter, "İkinci Vatanım" dediği Türkiye'de Türk kamu yönetiminin geliştirilmesine ve en önemlisi yükseköğretimin gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Belediye ve şehircilik konularında uzman olan E. Reuter, özellikle Berlin ve Magdeburg kentlerinde ulaşım alanında başarılı politikalara ve uygulamalara imza atmıştır. Atatürk'ün 1930'lu yıllarda uyguladığı eğitim ve öğretimin modernleştirilmesi çabaları nedeniyle davet edilen ya da görevlendirilen bilim insanlarından biri olmamıştır. E. Reuter, Türkiye'ye 1933 Üniversite Reformu kapsamında çağırılan akademisyenlerden farklı olarak, ulaştırma uzmanı olarak Ekonomi ve Ulaştırma Bakanlığına davet edildi. 4 Haziran 1935'te Türkiye'ye gelen Ernst Reuter aynı gün İktisat Vekili Celal Bayar'la bir danışmanlık sözleşmesi imzalamıştır. Bir yıl için geçerli olan bu sözleşmeye göre; E. Reuter,

bakanlığa kent ulaşımı, yük nakliyatı ve harcamaları, limancılık ve gemicilik yönetimi üzerine raporlar hazırlayarak bu konularla ilgili istatistikler çıkarmıştır. 1935'ten 1939'a kadar Ulaştırma Bakanlığındaki danışmanlık süresince 80'den fazla rapor hazırlamıştır. 1939'da kurulan Ticaret Bakanlığında danışmanlık görevinde bulunmuştur.

Ernst Reuter, 1938-1939 öğretim yılında Ankara Siyasal Bilgiler Okulunda öğretim üyeliği yaparak, bu görevini Türkiye'den ayrıldığı 1946'a kadar sürdürmüştür. E. Reuter, verdiği derslerle, yazdığı kitap ve makalelerle, hazırladığı raporlarla, kurduğu ve kurulmasına öncülük ettiği akademik birimlerle ve özellikle kaymakamlara yönelik kurslarda verdiği konferanslarla Siyasal Bilgiler Fakültesine önemli derecede katkıda bulunmuştur. 1941'de Siyasal Bilgiler Okulunda şehircilik dalında yaptığı çalışmalardan dolayı Profesörlük unvanı verilmiştir. Türkiye'deki Alman profesörlerin politika yapmaları yasak olmasına rağmen Haziran 1943'te Ernst Reuter'in önderliğinde Türkiye'de "Alman Bağımsızlık Birliği"nin kurulmasına öncülük etmiştir.

E. Reuter'in Siyasal Bilgiler Fakültesinde kurulmasına katkıda bulunduğu akademik birimlerden birisi de "Şehircilik Kürsüsü" olmuştur. E. Reuter'in Siyasal Bilgiler Okulunda göreve başladığı 1938-1939 öğretim yılı itibarıyla, Türkiye'deki hiçbir yükseköğretim kurumunda "Şehircilik" adı altında ya da içeriğinde bir ders okutulmamıştır. Öte yandan E. Reuter, "Şehircilik" konularını ele alınırken köy ve köylü ile ilgili konulara da değinilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Hatta bu nedenle Fehmi Yavuz'a, köy yönetimlerinin maliyesi üzerine bir doçentlik tezi hazırlatmıştır. 1938'de kurulan Şehircilik Kürsüsü, zaman içerisinde önce Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilim Dalı'na dönüşmüştür. 2014 yılında da, Kent, Çevre ve Yerel Yönetim Politikaları Anabilim Dalı olarak adı değiştirilmiştir. E. Reuter'in Siyasal Bilgiler Fakültesinde 1938'de kurduğu Şehircilik Kürsüsü uzun yıllar sonra Türkiye'deki başka yükseköğretim kurumlarında da kurularak yaygınlaşmıştır. E. Reuter'in kurulmasına katkıda bulunduğu ikinci akademik birim ise, o zamanki adıyla "İskân ve Şehircilik Enstitüsü" olmuştur. Söz konusu Enstitünün kurulması için çok çaba harcamış, bir tüzük hazırlamış; ancak, Siyasal Bilgiler Okulunda göreve başladığı ilk yıllarda yardımcısının olmaması ve II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan bazı güçlükler nedeniyle bu girişimini sonuçlandıramamıştır. Enstitü, onun yaşamını kaybettiği zamana rastlayan 1953'te kurulabilmiştir. Bu emeklerinden dolayı kuruma "Ernst Reuter İskân ve Şehircilik Araştırma ve Uygulama Merkezi" adı verilmiştir.

Ernst Reuter'in Türkiye'de yetiştirdiği gençler daha sonraları ülkenin önde gelen devlet adamları olmuştur. Özellikle de Kaymakam adaylarına verdiği ders sayesinde devletin üst düzey bürokrasisi ile dostane ilişkiler kurmuştur. Yetişmelerine katkıda bulunduğu kişiler ise; Turgut Kılıçer, İrfan Kızıklı, Bedii Feyzioğlu, Mehmet Altan, Şinasi Özdenoğlu, Şerif Tüten (Valilik ve 1980-1982 yılları arasında İmar ve İskân Bakanı), Cevat Gürsoy ve Fehmi Yavuz gibi Türk gençlerine rol model olmuştur.

E. Reuter, kitaplar, çeşitli dergilerde yayımlanmış makaleler, hazırladığı raporlar ve ders notları konularında seksenin üzerinde eser yayınlamıştır. E. Reuter'in ilk eseri 1940'da yayınlanan *Komun Bilgisi* ders kitabı olmuştur. Bundan sonra o zamanın Sivas Valisi Necmettin Ergin'le *Belediye Maliyesi* kitabını yayınlamıştır. Arkitekt, Siyasal Bilgiler, İktisat Fakültesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Konjektör, Siyasi İlimler, İdare, Belediyeler ve benzeri dergilerinde çıkmış yetmişden fazla makale yayınlamıştır. Bunlardan ayrı baskısı yapılanlar dışında bazı broşürleri de yayınlamıştır. Ayrıca E. Reuter, 1940'da yazmış olduğu *Şehircilik Dersleri* adlı çalışmasının bir nüshasını Cumhurbaşkanı İsmet İnönü için özel olarak hazırlamış ve imzalayarak verilmesi için Cumhurbaşkanlığı Kâtipi Kemal Gedeleş'e takdim etmiştir. Kitabı kâtipine teslim ederken Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye bir not bırakmıştır. Notunda; "Bunun bir nüshasını yüksek huzurlarınıza takdim ediyorum. Cumhurbaşkanlığı ve Türklerin Milli Şefine doğrudan doğruya takdime cesaret edemedim. Kendileri için

zel olarak hazırladığım nüshayı şahsi en derin saygı ve tazimlerle kabul buyurursa minnertar olacağım” diyerek değerli bakış açısını göstermiştir.

Profesör Ernst Reuter, 1946’da Siyasal Bilgiler Okulu Müdürlüğüne dilekçe ile başvurarak Almanya’ya dönmek istediğini bildirmiştir. Almanya’ya döndükten sonra, 1948’e kadar yeniden Berlin Belediye Meclisi Üyeliğine seçilerek, bu arada Ulaşım ve Altyapı Şirketinin yöneticiliğini yapmıştır. E. Reuter, 1947’de Berlin Belediye Başkanı seçilmesine karşın Sovyetler Birliği vetosu nedeniyle göreve başlayamamıştır. 1948’de Berlin’in ikiye bölünmesi sonrasında Batı Berlin Belediye Başkanı olarak, 1951’de yeniden Berlin Belediye Başkanı seçilmiştir. Ayrıca, E. Reuter’in 1949-1953 yılları arasında, Almanya’nın önemli yerel yönetim kurumlarından birisi olan Alman Kentler Birliğinin de Başkanlığını üstlenmiştir. Yapmış olduğu önemli hizmetlerinden dolayı Berlin’de “Ernst Reuter Platz” caddesine adı verilmiştir.

Ayrıca Ankara’daki Alman Büyükelçiliğindeki özel okula da “Ernst Reuter Schule” adı konulmuştur. E. Reuter 64 yaşında iken 29 Eylül 1953’te Berlin’de vefat etmiştir.

Erkan DAĞLI

KAYNAKÇA

Cumhurbaşkanlığı Arşivi

C.A., “E. Reuter’in İsmet İnönü’ye İmzaladığı Kitap”, Ebis No: 01010050, 1940.

Cumhurbaşkanlığı Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

B.C.A., Fon: 30.18,1,2, Kutu: 108, Gömlek 32, Sıra: 2, 15 Şubat 1945.

Üniversite Özlük Arşivi

Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Arşivi, “Ernst Reuter Özlük Dosyası” 1939.

Sürelî Yayınlar

Cumhuriyet, “Batı Berlin Belediye Başkanı”, 26 Mayıs 1950.

Akşam, 1 Kasım 1952.

Cumhuriyet, “Batı Berlin Belediye Reisi Reuter Öldü”, 30 Eylül 1953.

Telif ve Tetkik Eserler

BRÜGEL, Silke, **Ernst Reuter’in Türkiye’deki Yaşamı ve Katkıları**, (Çev. Süheyla Ababay), Friedrich Ebert Vakfı Ekonomi ve Toplum Yayınları, İstanbul 1991.

ÇELİKBUDAK, Halit, **Yurtsuz Kalanlar, Goethe Almanyasından Atatürk Türkiyesine Sığınan Bilim İnsanlarının Öyküsü**, Alfa Yayınları, İstanbul 2016.

DAĞLI, Erkan, **Darülfünundan Üniversiteye Mülteci Alman Bilim İnsanlarının Türk Yükseköğretime Katkıları**, Paradigma Akademi Yayınları, Çanakkale 2022.

KELEŞ, Ruşen, “Ernst Reuter ve Şehircilik Üzerine”, Türkiye’de Yabancı Bilim İnsanları ve Çankaya’da Bir Kent

Bilimci: **Ernst Reuter Uluslararası Sempozyumu**, Goethe Enstitüsü, Ankara 14 Aralık 2017.

MENGİ, Ayşegül, “Kent Bilim ve Yerel Yönetimler Alanı İle Siyasal Bilgiler Fakültesi’ne Alman Bilim İnsanlarının Katkıları”, **İkinci Vatan ve Ankara Üniversitesi**, Edt. Kasım Karakütük, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 2006.

MÖCKELMANN, Reiner, **İkinci Vatan Türkiye Ernst Reuter’in Ankara Yılları**, (Çev. Ahmet Arpat), İşbankası Yayınları, İstanbul 2016.

YAVUZ, Fehmi, “Ernst Reuter”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, XXIII/3, Ankara 1968.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ernst-reuter/?pdf=7292> adresinden erişilmiştir